

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ МАТИ (МАМА) В НАВЧАЛЬНИХ ТЕКСТАХ ПІДРУЧНИКІВ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У статті проаналізовано вербалізацію і семантичне наповнення концепту МАТИ(МАМА) в навчальних текстах, виявлено значущі структурні складники та з'ясовано культурно-національну специфіку концепту.

Ключові слова: концепт, структура концепту, концептуальна картина світу, соціокультурна інформація, навчальний текст.

Важливою ознакою сучасної лінгвістики є тенденція до взаємозв'язку мови та культури: мовної свідомості та лінгвокультурного простору. Саме тому чинні шкільні програми з української мови передбачають, крім опанування основних мовних і мовленнєвих відомостей, засвоєння позамовної інформації, необхідної для формування картини цілісного сприйняття світу. На значущості використання соціокультурних відомостей у навчально-виховному процесі наголошують Н. Ф. Баландіна, Н. М. Голуб, Ж. Д. Горіна, Т. Донченко, В. Ф. Дороз, С. Я. Єрмоленко, С. Караман, О. М. Горошкіна, Г. Р. Корицька та інші дослідники.

Упровадження соціокультурного підходу змінює зміст і структуру підручників з української мови: істотно збагачується зміст навчання за рахунок роботи з позалінгвальною інформацією. Робота з мовним і культурологічним матеріалом здійснюється за допомогою вправ, що складаються на основі текстів, які при цілеспрямованому відборі є джерелом формування концептуальної картини світу.

Відомо, що термін *концепт* у сучасному мовознавстві не має однозначного тлумачення. Ми поділяємо думку В. А. Маслової, яка розуміє концепт як «семантичне утворення, відзначене лінгвокультурною специфікою, що тим чи іншим чином характеризує носіїв певної етнокультури» [11, с. 28]. В.А.Маслова відносить до ключових

чових концептів культури «зумовлені нею ядерні (базові) одиниці картини світу, які мають екзистенціальну значущість як для окремої мовної особистості, так і для лінгвокультурної спільноти в цілому» [12, с. 51]. Саме до таких базових концептів загальнонародської культури належать концепти *МАТИ*, *МАТЕРИНСТВО*, які мають прадавню міфологічну основу і входять до ядра будь-якої національної концептосфери [20, с. 256–258].

В українській когнітивістиці концепт *МАТИ* досліджувався з різних позицій низкою дослідників: М. Марусяк вивчала лексико-семантичну структуру концепту *МАТИ* в епістолярії В. Стефаника [9, с. 196–200], У.Б.Марчук зосередив увагу на особливостях функціонування концепту *МАТИ (МАМА)* в індоєвропейському лінгвокультурному просторі, дослідивши фрейм-структури концепту в свідомості представників романо-германської та слов'янської лінгвокультур [10, с. 213–217]. Дослідження Є. І. Гороть [5, с. 323–327], С. А. Хименка [20, с. 256–258] обґрунтовують зміст і структуру концепту *МАТЕРИНСТВО*. Н. В. Бондар визначила культурно-національну специфіку ознак власне української жінки [2, с. 92–95]. Д. Добрусинець досліджувала етнолінгвістичний аспект назв спорідненості по прямій лінії першого ступеня – батько, *мати*, син, дочка [6, с. 81–91].

Актуальність цієї розвідки полягає в тому, що концепт *МАТИ (МАМА)* не був предметом вивчення як базовий концепт української національної культури, поданий в навчальних текстах підручників. Крім того, його усвідомлення учнями має прагматичний складник, оскільки входить у зміст соціокультурної змістової лінії програми з української мови.

Об'єктом спостереження обрано навчальні тексти шкільних підручників з української мови для 5–9 класів авторів С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичової предметом – вербалізацію концепту *МАТИ (МАМА)* в навчальних текстах (170 прикладів з навчальних текстів).

Метою розвідки є з'ясування структури концепту *МАТИ (МАМА)* в підручниках з української мови для 5–9 класів. Для досягнення мети потрібно вирішити такі завдання: 1) виявити значущі структурні складники концепту *МАТИ (МАМА)* та їх вербалізацію в навчальних текстах; 2) з'ясувати культурно-національну специфіку концепту.

Спершу визначимо зміст аналізованого нами концепту за словниками. За даними етимологічного словника, слово *мати* походить від спільнослов'янського кореня індоєвропейського характеру: рос. “мать”, укр. “мати”, білор. “маці”, болг. “мати”, пол. “matka”, лат. “matyna”, алб. “motre”, вірм. “mair”. Усі форми зводяться до індоєвропейського *mater*, яке утворилося від кореня *ma- за допомогою суфікса -ter- (зі значенням *усередині*). Слово *мама* утворене суфіксальним способом від дитячого лепетання *ма*. Укр., рос., білор. “мама”, болг. “ма́ма”, сербохорв. “ма́ма”, словен. “máma”, чеськ. “máma”, словц. “mama”, польськ. “mama” [19, с. 583].

У тлумачному словнику представлено значення обох слів *мати* і *мама*:

Мати – 1. Жінка стосовно дитини, яку вона народила. // Жінка, що має або мала дитину. * Образно. * У порівн. // *перен. як прикладка. перен.* Про що-небудь дуже близьке, рідне. ** *мати-одиначка* – жінка, яка народила дитину (дітей) поза офіційним шлюбом і виховує її (їх) без чоловіка. *Божя* (Господня, Пречиста) *мати, ред.*

– *Богородиця, мати Христа. Крий (не дай), мати Божа!* – вигук, яким виражають застереження, побоювання. *Мати Божа!* – вигук, яким виражають здивування, захоплення, переляк і т.ін. 2. Самиця стосовно своїх малят. [3, с. 514]. *Мама* – ласкаве називання матері й звертання до неї [3, с. 508]. У розмовній мові як стилістично маркований синонім слова *мати* частіше вживається *мама* [15, с. 224; 13, с. 339].

Значення слів *МАТИ* і *МАМА*, наведені у словниках, є семантично й культурно значущими і систематично репрезентуються в аналізованих підручниках, причому спостерігаємо їхню динаміку: у підручнику для 5 класу – 23 приклади; для 6 класу – 17; для 7 класу – 39; для 8 класу – 55, для 9 класу – 40.

У навчальних текстах трапляються такі синоніми аналізованого слова *МАТИ*: *матір, ненька, неня*. До слова *МАМА* вживається більша кількість демінутивів: *мamusя, матуся, мамочка, мамусенька, матінка, мамусенька, мамусик, мамця*. Найменування *МАТИ* та його похідні часто використовуються у звертаннях.

Існують різні підходи до визначення структурних складників *концепту*. Так, Ю. С. Степанов виокремлює в структурі концепту три компоненти: активний шар, пасивний шар і внутрішню форму [16, с. 42–67]. На думку С. Г. Воркачова, концепт складається з поняттєвого, образного, значеннєвого складників [4, с. 64–72]. В. І. Карасик, Г. Г. Слішкін розрізняють у структурі концепту образно-перцептивний та поняттєвий компоненти і ціннісну складову [7, с. 75–79].

Хоча внутрішня організація концепту не може трактуватися як жорстка структура, більшість дослідників виділяють такі складники *концепту*: образ, певне інформаційно-поняттєве ядро і деякі додаткові ознаки. На думку З. Д. Попової, Й. А. Стерніна, варіанти побудови концептів, запропонованих більшістю авторів, можна подати трихотомічно: інформаційно, образно та інтерпретаційно [14, с. 104–115]. Для побудови структури концепту *МАТИ (МАМА)* в навчальних текстах використано підхід З. Д. Попової та Й. А. Стерніна як найбільш узагальнений.

Проаналізуємо спочатку у вираження **інформаційного складника**, який включає мінімум когнітивних ознак, що визначають основні диференційні риси концептуалізованого предмета чи явища. Слід зазначити, що інформаційний зміст концепту близький до словникової дефініції – це ознаки, які диференціюють денотат концепту і виключають випадкові, необов’язкові, оцінні риси. Інформаційний складник концепту *МАТИ (МАМА)* утворюється в навчальних текстах ознаками, що характеризують сутність і диференційні компоненти досліджуваного концепту:

1. **Жінка стосовно дитини, яку вона народила:** “*МАТИР сина породила...*” (Народна мудрість) [25, с. 65]. **Божа (Господня, Пречиста) мати:** “*А ще за християнської традицією Неопалима Купина уособлює БОГОМАТИР, що народила Ісуса Христа*” (Із Бабусяної скрині) [25, с. 5].

2. **Самиця стосовно своїх малят:** “*Сліпе щеня і те до МАТЕРІ лізе*” (Народна мудрість) [21, с. 13]. “*Ласкаве телятко дві МАТКИ ссе*” (Народна мудрість) [21, с. 141].

Усього когнітивних ознак **інформаційного складника** концепту *МАТИ (МАМА)* у навчальних текстах віднайдено 14, що складає 8,2 відсотка.

Образ у структурі концепту складається з перцептивних ознак, які відображуються в свідомості носія мови за допомогою органів чуття та когнітивних ознак, що формуються метафоричним осмисленням відповідного предмета чи явища. **Образ-**

ний складник у структурі концепту *МАТИ (МАМА)* включає наступні **перцептивні** (зорові, звукові, нюхові тактильні) ознаки: зоровий образ: “*З першої миті життя схилиються над нами обличчя МАТЕРІВ*” (За О. Сазоненком) [21, с. 55]; звуковий образ: “*Коли народжується дитина, вона вітає наш світ криком і плачем. Це її мова. Маля чує голос МАМИ. МАМИНА мова – теж звуки*” (Авторський навчальний текст) [21, с. 84]; нюховий образ: “*Ви прийшли зі школи і ще біля порога відчули запах смачного МАМИНОГО або бабусиного борщу*” (Авторський навчальний текст) [21, с. 127]; тактильний образ: “*Найбільш інтимно, з повною довірою ставиться вона до своєї МАТЕРІ. Має значення також спосіб годування дитини*” (За матеріалами Інтернету) [25, с. 19].

Наявність когнітивних ознак (метафоричних і метонімічних характеристик концепту) спостерігаємо в навчальних текстах за допомогою таких прикладів: “*Несучи додому МАТЕРИНЕ серце, спіткнувся, і МАТЕРИНЕ серце промовило: “Тобі не боляче, синку!...”*” (Навчальний текст) [25, с. 245]; “*Раннім туманом у МАМИ коси, як дим, зацвіли*” (Д.Луценко), [24, с. 105]; “*Колихалась колиска, смерекова літала колиска, немовля колисалося, колихався МАТЕРИН сніг*” (В.Герасим’юк) [25, с. 167]. **Образний складник** концепту *МАМА* об’єднує 28 ознак, що складає 16,4 відсотка.

Інтерпретаційне поле концепту – це найменш структурована, але найбільш наповнена частина концепту *МАТИ (МАМА)*. Вона, за аналізом навчальних текстів, містить 128 ознак (75,4 відсотки), які в різних аспектах інтерпретують основний інформаційний зміст концепту, що включає: оцінний (21), прагматичний (72), регулятивний (14), соціокультурний (21) складники.

Оцінний складник об’єднує наступні концептуальні ознаки: **мама – найвища цінність**: “*Дорога моя сива голубонько МАТИ*” (О. Довженко) [24, с. 16]; “*МАМО! Рідна! Голос дай! До тебе рвуся*” (П. Тичина) [24, с. 187]; **мама – доброта, лагідність**: “*Чую лагідне, родинне: “МАМО”, “ясочко”, “татусь”*” (Навчальний текст) [24, с. 52]; **мама – щастя**: “*Найпрекрасніша МАТИ – щаслива, найсолодші – кохані вуста, найчистіша душа – незрадлива, найскладніша – людина проста!*” (В.Симоненко) [25, с. 159]; **мама – совість, справедливість**: “*Любить людей мене навчила МАТИ*” (В.Симоненко) [25, с. 13]; **мама – врода**: “*Високу, чорні коси на голові – короною...*” (За Б. Левіним) [22, с. 237]; **мама – розум, інтелект**: “*Я з дитинства знаю, що МАМА не випустить із рук жодного рядка, якщо вона непевна хоч у якомусь слові, римі, композиції*” (О. Пахльовська) [24, с. 229]; “*МАТИ Лесі, письменниці Олена Пчілка, готувала дочку до самовідданої літературної праці*” (Авторський навчальний текст) [23, с. 84].

До прагматичного складника належать концептуальні ознаки, що стосуються кола діяльності *МАМИ*, її функцій і ролей. І.І.Карелова називає цей фрагмент концепту так: “*МАМА як суб’єкт дії, найчастіше, стосовно дитини*” [8, с. 8]. Саме для цієї групи характерною ознакою є вживання звертань, яких у навчальних текстах налічуємо 35. Проаналізуємо прагматичний складник більш детально: **мама – діти**: “*Поклала МАТИ коло хати маленьких діточок своїх, сама заснула коло їх*” (Т. Шевченко) [25, с. 161]; **мама – родинне коло, дім**: “*Василькові задалась ясна батькова хата. Батько та дві сестрички сидять за столом, МАТИ подає вечерю*” (За Ю. Коцюбинським) [21, с. 87]. “*Рід – одне чи кілька поколінь, які походять від одного*

предка: мій рід по МАМИНІЙ лінії, твій рід по батьковій лінії” (Авторський навчальний текст) [24, с. 13]; **мама – турбота:** “Реально вчаться син або дочка. Тобто вони ходять до школи, роблять уроки, але хто турбується, щоб вони не проспали, щоб вчасно прийшли на урок, щоб виконали домашні завдання? Звичайно, МАМА” (За С. Соловейчиком) [23, с. 223]; “Рідна МАТИ моя, ти ночей не доспала, ти вдила мене у поля край села” (А. Малишко) [25, с. 183]; **мама – навчання:** “МАМА намагається якомога раніше навчити Наталочку читати. Бабуся – лічити, виконувати арифметичні дії. І ось написали слово: “МА-МА” (Авторський навчальний текст) [21, с. 80]; “МАТИ Ігоря Сікорського вводила його в чудовий світ мистецтва” (Авторський навчальний текст) [22, с. 103]; **мама – виховання:** “Якби одного дня МАМА не нагадала Сергійкові про його “домашній обов’язок”, він і не подумав би піти в магазин. Робота ходити в магазин – Сергійкова, а турбота про Сергійкову роботу – МАМИНА” (За С. Соловейчиком) [23, с. 223]; **мама – працовитість:** “Прийде МАМА надвечір з поля та: “Побіжу на город, може, хоч трохи сіянки сполю” (За С. Павленком) [23, с. 237]; **мама – берегиня життя на Землі:** “Начебто весь світ постійно потребував уваги й роботи МАТЕРИНІХ рук” (Є. Гуцало) [24, с. 157].

Регулятивний складник об’єднує ознаки, які стосуються моральних цінностей і норм у сфері, яка покривається концептом МАТИ(МАМА). Проаналізуємо регулятивний фрагмент детальніше: **мама – дитинство, в яке повернутися не можна:** “МАТЕРИНСЬКІ недоспані ночі, колискової ніжність свята і, як промінь в розплющених очах, днів дитячих пора золота” (Р. Братунь) [23, с. 87]; “Дивись: вертають з полону меблів ялини в ліс... і ми вертаєм... у вічну казку... до МАТЕРІВ” (Б. Олійник) [25, с. 253]; **мама – любов і повага дітей:** “Любити людство легше, ніж зробити добро рідній МАТЕРІ” (Г. Сковорода) [23, с. 72]; “Я домагався, щоб у кожній дитини в серці найрадіснішим, найдорожчим, найсвятішим були МАТИ і БАТЬКО, БРАТИ, СЕСТРИ, ДРУЗІ” (В. Сухомлинський) [23, с. 88]; “Ти можеш бути генієм, героєм, але що ти за людина, судять по тому, як ти розмовляєш з МАТИР’Ю” (За Д. Черденченком) [23, с. 88]; **мама – допомога від дітей:** “...Прийде МАМА надвечір з поля та: “Юрку, ти не бачив, хто прополов сіянку?” (За С. Павленком) [23, с. 237]; **мама – квіти:** “У ту мить хлопчина давав МАТЕРІ букетик польових волошок і маків, які він нарвав дорогою десь на межі” (За С. Павленком) [25, с. 62]

Соціально-культурний складник вербалізує когнітивні ознаки, які відображують зв’язок концепту МАМА з побуту і культурою народу: **мама - Батьківщина:** “Батьківщиною ми називаємо Україну тому, що в ній жили наші батьки, діди, а МАТИР’Ю – тому, що вона годує нас своїм хлібом, зігріває сонцем, втішає красою природи” (Авторський навчальний текст) [21, с. 99]. “Любов до Батьківщини починається з любові до МАТЕРІ. А людина починається зі ставлення до МАТЕРІ” (Ю. Яковлев) [23, с. 85]; **мама – народні звичаї, традиції:** “Перший віночок плела дівчині МАТИ в три роки” (О. Кириченко) [21, с. 119]; “Сорочку МАТИ вишила мені червоними і чорними нитками” (Д. Павличко) [24, с. 21]; **мама – мова:** “Мово наша рідна, барвінкова, як тебе, мов МАТИР, не любить” (Г. Будняк) [24, с. 51]; “Пропала любистком та м’ятою мова моя. Вінком чорнобривців уквітчана мова моя. В ній шепіт діброви, закоханий спів солов’я і та колискова, що МАТИ співала моя” (С.

Жук) [24, с. 94]; “Рідна моя мова – МАТЕРИНСЬКЕ слово” (В. Дзюба) [24, с. 96]. До складу соціально-культурного складника логічно включити також **паремії**: “МАТЕРИНА молитва із дна моря виймає” (Народна мудрість) [24, с. 20]; “МАТИР сина породила, а син – МАТИР” (Народна мудрість) [25, с. 65]; “Немає ближчої рідні, ніж МАТИ й батько” (Народна мудрість) [23, с. 63] “Хто БАТЬКА-МАТИР зневажас, той добра не має” (Народна мудрість) [23, с. 72].

Для більш детальної інтерпретації **культурно-національної специфіки** концепту МАМА виконаємо параметризацію аналізованого концепту за ознаками, запропонованими Н. І. Бондар [2, с. 50–58]

Природно-фізичні: У навчальних текстах немає поширеного опису зовнішності МАМИ, проте, окремі деталі, що вживаються в контексті, створюють образ типової величавої краси українки в молодості: “Високу, чорні коси на голові – короною, рукава сорочки широкі, і руки в них здаються зовсім маленькими, як у сусідської Оксани” (За Б. Левіним) [22, с. 237]; а також гідної, красивої старості: “Ніжно цілую Ваші РУКИ КРАСИВІ...” (О. Довженко) [24, с. 17]; “Чомусь я часто, коли не щодня, згадую про Сосницю і про Вас усіх, особливо про батька і про вас, моя рідна старенька МАМО” (О. Довженко) [24, с. 17]; “Дорога моя сива голубонько МАТИ” (О. Довженко) [24, с. 16].

Фізіологічні: Стрижневою у навчальних текстах є думка про покликання матері народжувати і виховувати дітей: “МАТИ завжди із своєю дитиною...” (Авторський навчальний текст) [25, с. 209].

Психологічні: До характерних психологічних ознак української жінки належать: інтелект, чуттєве сприйняття оточуючого світу, релігійність, вміння любити, доброта, совість, справедливість; а також деякі негативні риси: невірніваженість, вихвалання дітьми, багатослів'я:

інтелект: МАМА є не лише інтелектуально розвиненою, а й проявляє мудрість у виховних моментах з дитиною: “А МАТИ знайшла вдома величезний том казок, виданий ще минулого століття. Посадивши дівчинку на коліна, вона з любов'ю гортала книжку” (За А. Натомб) [25, с. 7]; “Відпочивай з дороги, сину, та будем вчитись розмовляти” (В. Скомаровський) [24, с. 187].

чуттєве сприйняття навколишнього світу: “Природа МАТЕРІ взагалі більш чуттєва, добросердечна, любовна. У такій атмосфері виростає дитина, переймаючи від МАТЕРІ її чуттєвість, лагідність, ніжність” (За матеріалами Інтернету) [25, с. 219]; “Живуть там, довкола МАМИНОЇ і батькової хати, і вітри, і птахи, і сонце, і земля твоя, і твій рід, і твої перші кроки. Більшість людей носить це в серці повік. І якщо є щось святе на землі, то це перш за все МАМА і батько. І батькова хата. І МАМИНЕ слово. І стежки, по яких вона ходила і вчила ходити й тебе. Стежки, поля і дороги” (О. Сизоненко) [24, с. 14].

релігійність: “МАТЕРИНА молитва із дна моря виймає” (Народна мудрість) [24, с. 20]; “Велике спасибі ...за Ваші щедрі МАТЕРИНСЬКІ молитви” (О. Довженко) [24, с. 16]; “І ось відчиняються ворота, МАТИ хреститься і щось проказує, коні рушають – ми їдемо” (О. Довженко) [24, с. 181].

вміння любити: “На калині МАТИ буде колосати, потім буде ждати сина із доріг” (Ф. Малицький) [23, с. 52]; “Я знаю: МАМА любить мене, бо завжди зна-

ходить час, щоб усього мене навчити” (З книги “П’ять мов любові у підлітків”) [25, с. 187].

доброта: “Образ такої люблячої, доброї МАТЕРІ залишається в підсвідомості на все життя” (За матеріалами Інтернету) [25, с. 219].

совість, справедливість: “З моральних уроків, що їх дала мені МАТИ, я пам’ятаю, крім постійної вимоги казати правду, одне надвечір’я, коли МАТИ якось незвично скликала нас до однієї кімнати і проникливим голосом сказала; “Слухайте: до нас привезуть дівчинку, яка буде в нас жити” (В. Фігнер) [24, с. 229].

У текстах вимальовується образ не ідеалізованої, а звичайної людини, тому ще більш близької і зрозумілої дітям. Їй притаманні деякі негативні риси:

неврівноваженість: “Ніколи не кажіть МАМІ, що її діста не допомагає”. “Коли МАМА сердиться на тата, не давайте їй розчісувати вас” (Навчальний текст) [23, с. 63].

необ’єктивне сприйняття дитини, вихваляння нею: “Вихваля свого синочка МАТИ на всі боки: “У студії при театрі вчиться вже два роки” (П. Глазовий) [22, с. 49]; “Моя струнка й висока, як тополя. На конкурсах краси найперша “міс” (І. Сухарева) [23, с. 142].

багатослів’я: “Я на десять хвилин піду до сусідки, а ти через кожні тридцять хвилин мішай борщ” (Авторський навчальний текст) [22, с. 205].

Соціально-статусні: У навчальних текстах образ МАТЕРІ співвідноситься з найвищими соціальними цінностями: Батьківщиною: “Любов до Батьківщини починається з любові до МАТЕРІ. А людина починається зі ставлення до МАТЕРІ” (Ю. Яковлев) [23, с. 85]; мовою: “Бережімо і плекаймо мову так, як МАТИ береже дитя” (В. Григоренко) [24, с. 112]; життям на Землі: “Символ життя, святості, любові, вічності – все це МАМА. Слово “МАМА” утворилося з перших складів дитячої мови: МА-МА” (Авторський навчальний текст) [21, с. 13].

Рольові: Особливості ментальності українців відображуються у традиційно-побутовій системі, а саме ціннісному ставленні до сім’ї. Специфічною ознакою української сім’ї є те, що в ній домінує жінка, дружина, мати, яка є зберігає рід, виховує дітей. Підтвердженням цьому в навчальних текстах є більш виражена частотність вживання концепту МАТИ, ніж БАТЬКО: “У родинному вихованні дітей головну роль (якщо не виняткову) відіграє МАТИ” (За матеріалами Інтернету) [25, с. 219].

Отже, аналіз структури концепту МАТИ (МАМА) за трьома базовими структурними компонентами: інформаційним, образним та інтерпретаційним показав, що у текстах шкільних підручників розглянутий концепт є одним із найбільш значущих. Інтерпретаційний його фрагмент складає 75,4%, образний – 16,4%, інформаційний – 8,2%. Культурно-національна специфіка концепту розкривається в навчальних текстах за такими параметрами: природно-фізичними, фізіологічними, психологічними, соціально-статусними, рольовими. Тексти підручників дібрані цілеспрямовано, послідовно, з урахуванням вікових особливостей дітей і мають значний потенціал щодо формування концептуальної картини світу в учнів.

Перспективою використання результатів дослідження є побудова дидактичної моделі формування соціокультурної компетенції учнів засобами підручника, яка включатиме асоціативний експеримент для діагностики рівня сформованості клю-

чових концептів культури, до яких належить концепт *МАТИ (МАМА)*, розробку змісту (добір текстів), методів і засобів проведення експерименту та інтерпретацію його результатів.

Література

1. *Баландіна Н. Ф. Береза і калина в сучасній мовній свідомості (за матеріалами вільного асоціативного експерименту) / Н. Ф. Баландіна // Мовознавство. – 2011. – № 5. – С. 50–58.*
2. *Бондар Н. В. Ментальні атрибути концепту “ЖІНКА” у текстовому просторі Г. Тютюнника / Н. В. Бондар // Лінгвістичні студії : Зб. наук. праць / Донецький нац. ун-т; наук. ред. А. П. Загітко. – Донецьк : ДонНУ, 2012. – Вип. 24. – С.92–95.*
3. *Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К. ; Ірпінь : ВТФ “Перун”, 2001. – 1440.*
4. *Воркачѳв С. Г. Лингвокультурология, языковая личность, концепт: становление антропоцентрической парадигмы в языкознании // Филологические науки. 2001. – № 1. – С. 64–72.*
5. *Гороть Є. І. Лингвокультурний концепт МАТЕРИНСТВО: до постановки проблеми / Є. І. Гороть, А. Д. Алієва // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі українки. – Розділ IV. Когнітивна лінгвістика : актуалізація концептів. – 2009. – № 5. – С. 323–327.*
6. *Добрусинець Д. Етнолінгвістичний аспект назв спорідненості / Д. Добрусинець // Теорія і практика викладання української мови як іноземної. – 2007. – Вип. 2. – С. 81–91.*
7. *Карасик В. И. Лингвокультурный концепт как единица исследования / В. И. Карасик, Г. Г. Слышкин // Методологические проблемы когнитивной лингвистики / под ред И. А. Стернина. – Воронеж : Изд-во Воронеж. гос. ун-та. – 2001. – С. 75–79.*
8. *Карелова И. И. Национальная концептосфера и идиоконцептосфера (на материале произведений Л. Е. Улицкой) : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 “Теория языка” / И. И. Карелова. – Волгоград, 2009. – 25 с.*
9. *Марусяк М. Структура концепту „МАТИ” в епістолярії В. Стефаника / М. Марусяк // Науковий вісник Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича : [зб. наук. пр.]. – Випуск 428–429: Слов’янська філологія / наук. ред. Бунчук Б. І. – Чернівці : Рута, 2008. – С. 196–200.*
10. *Марчук У. Б. Особливості функціонування концепту „МАТИ (МАМА)” в індоєвропейському культурному просторі / У. Б. Марчук // Вісник Житомирського державного університету. – Випуск 39. Філологічні науки. – Житомир, 2008. – С. 213–217.*
11. *Маслова В. А. Введение в когнитивную лингвистику / В. А. Маслова. – М. : Флинта, Наука, 2007. – 296 с.*
12. *Маслова В. А. Лингвокультурология : [учеб. пособие] / В.А. Маслова. – М. : Изд. центр „Академия”, 2001. – 208 с.*
13. *Ожегов С. И. Словарь русского языка / под ред. Н. Ю. Шведовой. – 22-е изд. – М. : Рус. яз., 1990 – 921 с.*

14. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика : [учебн. изд.] / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – М. : АСТ: Восток-Запад, 2007. – 315 с.
15. Словарь русского языка : В 4-х т. / РАН, Ин-т лингвистических исследований; под ред. А. П. Евгеньевой. – 4-е изд. – М. : Рус.яз., Полиграфресурсы, 1999. – С. 224.
16. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры / Ю. С. Степанов. – М. : Академический проект, 2004. – С. 42–67.
17. Телия В. Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В. Н. Телия. – М. : Языки русской культуры, 1996. – 288 с.
18. Українська мова 5–12 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. – К. : Ірпінь, 2005. – 176 с.
19. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка : В 4-х т. : [пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева] / под ред. и с предисл. Б. А. Ларина. – 2-е изд., стереотип. / М. Фасмер. – М. : Прогресс, 1986. – Т.1. – 671 с.
20. Хименко С. А. Особливості моделювання концептуального поля актанта – матері як інформаційного ядра концепту “МАТЕРИНСТВО” / С. А. Хименко // Вісник Житомир. держ. ун-ту ім. І. Франка. – Житомир, 2004. – Вип. 17. – С. 256–258.

Джерела

21. Єрмоленко С. Я. Рідна мова : Підручник для 5 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К. : Грамота, 2005. – 240 с.
22. Єрмоленко С. Я. Рідна мова : Підручник для 6 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К. : Грамота, 2011. – 296 с.
23. Єрмоленко С. Я. Рідна мова: Підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К. : Грамота, 2007. – 295 с.
24. Єрмоленко С. Я. Рідна мова : Підручник для 8 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К. : Грамота, 2008. – 314 с.
25. Єрмоленко С. Я. Українська мова : Підручник для 9 класу загальноосвітніх навчальних закладів / С. Я. Єрмоленко, В. Т. Сичова. – К. : Грамота, 2009. – 304 с.

Kononenko M. The verbalization of the concept MOTHER(MAMA) in the educational texts of textbooks of Ukrainian language

In this article the verbalization and the semantic content of the concept MOTHER(MAMA) in the educational texts, there were manifested meaningful structural parts and there was defined the national-cultural specifics of the concept.

Key words: a concept, a structural concept, a conceptual picture of the world, a sociocultural information, an educational text.

Кононенко М. А. Вербализация концепта МАТЬ(МАМА) в учебных текстах учебников поукраинскомуязыку

В статье проанализирована вербализация и семантическое наполнение концепта МАТЬ (МАМА) в учебных текстах, выявлены значимые структурные составляющие и выяснена культурно-национальная специфика концепта.

Ключевые слова: концепт, структура концепта, концептуальная картина мира, социокультурная информация, учебный текст.